

Pianots historia

Få musiker vet så lite om sitt instrument än pianisten. Detta beror nog till stor del på att utvecklingen av pianot i princip stått stilla sedan andra delen av 1800-talet (men också på att pianister till skillnad från t.ex. stråkmusiker, blåsare eller gitarrister inte handhar, stämmer, byter strängar, eller justerar sitt instrument). Tidigare skedde en ständig förändring av pianot vilket gjorde att musikerna helt naturligt blev insatta i mycket av det tekniska bakom. Här tänker jag ge ett par korta glimtar av några av de stora mästarnas förhållande till just pianot. Men för att man ska få ett grepp om det måste en viss kunskap om pianots historia finnas, därför följer här en mycket förenklad genomgång av den!

Klaviaturinstrument

Det finns flera sorters instrument som spelas med klaviatur, som skiljer sig väsentligt åt beroende av vad tangenterna utlöser för ljudkälla. Orgel, där luft blåses genom piporna (elektroniska instrument lämnar vi därhän), cembalo (clavecin, harpsichord. Även spinett och virginal tillhör denna familj.) där strängarna knäpps av plektrum, klavikord som har en metalltunga som slår an, och så pianot med hammare som slår på strängarna.

Pianot

Enkelt kan man säga att pianot uppfanns p.g.a. de existerande instrumentens begränsade förmåga till att skapa dynamik och nyanser. I och med hammarmekanismen kunde så tonstyr-

kan ändras genom anslaget. Uppfinnandet av pianot brukar tillskrivas italienaren Bartolomeo Cristofori, som redan 1698 hade en första prototyp. Namnet på det nya instrumentet var då "Gravicembalocol piano e forte"; "cembalo med starkt och svagt". Detta blev sedan pia-noforte, av engelsmännen sedan förkortat till "piano".

Men det tog tid innan det nya instrumentet vann mark. Musikerna fann det svårt att behärska på olika vis, så mekaniken var under ständig utveckling. Men från slutet av 1760-talet och framförallt på 1770-talet blev instrumenten alltmer responsiva; musiker och instrumentmakare började ägna sig åt pianot. Under denna tid skapades två huvudsakliga varianter av just mekaniken: den tyska och den engelska. Den engelska (som faktiskt baserar sig på Cristoforis ursprungliga) utgör grunden för den moderna (tja, cirka

1850...)mekaniken. Men vi går inte in på detta nu i detalj! Den konstnärliga och musikaliska utvecklingen i början av 1800-talet tvingade tillverkarna till nya utmaningar: kraftfullare

Författarens hammarklaver av A. Hulting c.1830

Hammarflygel, kopia av Philip Belt 1966 efter J.A.Stein 1773

instrument för att möta den anstormande romantiken. För att få mer kraft måste man ha kraftigare strängar, vilket innebär mer och mer påfrestning på pianots bärande strukturer. Därför började man förstärka träramen med olika typer av metalldelar. Detta ledde sedan till helgjutna metallramen på 1850-talet (Steinway var ledande här, deras första "D"-flygel kom 1857). Därmed var det moderna pianot i hamn.

Det kan här vara på sin plats att förklara de olika pianoformerna, vilka kan förvirra. Den ursprungliga och alltså optimala formen är flygeln, som också är formen på en cembalo. Ordet kommer från tyskans Fluegel, vilket ju betyder vinge. På engelska heter det dock lite fantasilöst "Grand piano". Sedan har vi den upprättstående varianten, det vi vanligen helt enkelt kallar piano. Vidare finns det som lite skamfilat brukar kallas taffel. Det kommer från tyskans "Tafelklavier", ett piano som med locket stängt ser ut som ett bord (square-piano på engelska)! För att skilja de tidigare typerna av pianon (hammarinstrument) från de efter c.1850-60 brukar de kallas hammarklaver eller hammarflygel.

Thomas Blum